

УДК 616.89-008.447(477)

О. М. Зінченко

ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА ОРГАНІЧНІ НЕПСИХОТИЧНІ РОЗЛАДИ СЕРЕД СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Е. Н. Зінченко

Особенности динамики заболеваемости органическими непсихотическими расстройствами
среди сельского населения Украины

О. М. Zinchenko

Features of the dynamics of the incidence of organic nonpsychotic disorders in the rural population of Ukraine

У статті на ґрунті звітних форм № 10 «Звіт про захворювання осіб з розладами психіки та поведінки» за період 2000—2017 роки подано клініко-статистичний аналіз динаміки поширеності органічних непсихотичних психічних розладів у сільського населення України, а також проаналізовано зміни в структурі захворюваності на непсихотичні психічні розлади. Наведені дані свідчать про істотні коливання показників захворюваності та поширеності.

Чимала частка органічних непсихотичних психічних розладів у структурі захворюваності на непсихотичні психічні розлади у жителів села потребує відповідних організаційних заходів з оптимізації системи надання допомоги і профілактики розладів психічного здоров'я у сільського населення.

Ключові слова: психічні та поведінкові розлади, органічні непсихотичні психічні розлади, захворюваність, поширеність, жителі села, психіатрична допомога

В статье на основе отчетных форм № 10 «Отчет о заболеваниях лиц с расстройствами психики и поведения» за период 2000—2017 годы представлен клинико-статистический анализ динамики распространенности органических непсихотических психических расстройств у сельского населения Украины, а также проанализированы изменения в структуре заболеваемости непсихотических психических расстройств. Приведенные данные свидетельствуют о значительных колебаниях показателей заболеваемости и распространенности.

Значительный удельный вес органических непсихотических психических расстройств в структуре заболеваемости непсихотических психических расстройств у жителей села требует принятия соответствующих организационных мероприятий по оптимизации системы оказания помощи и профилактики расстройств психического здоровья у сельского населения.

Ключевые слова: психические и поведенческие расстройства, органические непсихотические психические расстройства, заболеваемость, распространенность, жители села, психиатрическая помощь

Based on the reporting forms No. 10 "Report on diseases of persons with mental and behavioral disorders" for the period from 2000 to 2017, a clinical-statistical analysis of the dynamics of the prevalence of organic non-psychotic mental disorders in the rural population of Ukraine is presented, as well as changes in the structure of the incidence of non-psychotic mental disorders. The data presented indicate significant fluctuations in the incidence and prevalence rates.

A significant proportion of organic nonpsychotic mental disorders in the structure of the incidence of nonpsychotic mental disorders in rural residents requires the adoption of appropriate organizational measures to optimize the system of assistance and prevention of mental health disorders in the rural population.

Key words: mental and behavioral disorders, organic non-psychotic mental disorders, incidence, prevalence, villagers, psychiatric care

За даними ВООЗ, психічні розлади становлять істотну частку в структурі хронічних хвороб і є важким тягарем не тільки для служб охорони здоров'я, а й суспільства загалом. У більшості країн світу близько 10 % населення страждають різними формами психічних захворювань [1, 2].

На думку експертів ВООЗ, основні причини збільшення кількості хворих на психічні розлади — це збільшення щільності населення, урбанізація, несприятливі екологічні обставини, ускладнення виробничих і освітніх технологій, дедалі більший інформаційний пресинг, збільшення кількості надзвичайних ситуацій та техногенних катастроф, погіршення фізичного, зокрема репродуктивного, здоров'я, збільшення кількості травм головного мозку і родових травм, постаріння населення і його міграція. В доповіді ВООЗ також зазначається, що психічні розлади «є універсальними в тому сенсі, що вражають всіх людей в усіх країнах в будь-якому віці, жінок та чоловіків, багатих та бідних, в міській та сільській місцевості» [1].

В останні роки спостерігається збільшення кількості пацієнтів з непсихотичними психічними розладами, зокрема зумовленими органічними ураженнями головного мозку [3].

У зв'язку з цим аналіз популяційного здоров'я і динамічне спостереження за його станом є пріоритет-

ними ланками процесу управління галуззю, оскільки дозволяють відстежувати частоту появи та накопичення патологічних зрушень у різних групах населення, виявляти зміни цих показників у динаміці, оцінювати ефективність проведених заходів.

З метою вивчення динаміки показників захворюваності та поширеності органічних непсихотичних розладів у сільського населення України проведений аналіз статистичних даних звітних форм № 10 «Звіт про захворювання осіб з розладами психіки та поведінки» за період 2000—2017 роки.

Дослідження показників захворюваності на органічні непсихотичні розлади у сільського населення України свідчить про істотні відмінності величин показників захворюваності і їх динаміки залежно від періоду, протягом якого отримані статистичні дані, і від того — в яких величинах виражається захворюваність, — в абсолютних або у відносних.

Органічні непсихотичні розлади у структурі захворюваності на непсихотичні психічні розлади 2017 року (30,19 %), як і 2000 року (21,06 %) займали друге рангове місце.

Порівняно з 2000 роком дещо зменшилася абсолютна кількість вперше виявлених хворих на органічні непсихотичні розлади (3,36 %). Показник первинної захворюваності збільшився з 30,3 до 33,3 в розрахунок на 100 тис. сільського населення, тобто на 9,9 %.

Слід наголосити, що максимальним зазначений показник був 2011 року і становив 39,2 на 100 тис. сільського населення.

Простежена картина динаміки захворюваності на органічні неспихотичні розлади у сільського населення України багато в чому визначається демографічною ситуацією з негативною динамікою кількості сільського населення у країні загалом. З 2000 по 2017 роки кількість сільського населення зменшилася на 18,61 %.

Під час аналізу показників загальної захворюваності на органічні неспихотичні розлади у сільського населення України протягом 2000—2017 років слід зазначити їх велику частку у структурі неспихотичних психічних розладів.

Зокрема, 2017 року перше рангове місце у структурі загальної захворюваності населення на розлади неспихотичного характеру, як і 2000 року займали органічні неспихотичні психічні розлади — 36,75 % і 32,25 % відповідно.

Слід зазначити, що динаміка показників загальної захворюваності на неспихотичні психічні розлади органічного походження у сільського населення України як в абсолютних величинах, так і в показниках на 100 тис. сільського населення мала тенденцію до їх збільшення.

Зокрема, 2017 року порівняно з 2000 роком збільшилися як абсолютна кількість хворих, які звернулися за допомогою, — з 48 893 до 51 756 осіб, або на 5,86 %, так і показник поширеності неспихотичних психічних розладів органічного походження, — з 306,5 до 392,9 на 100 тис. сільського населення (28,19 %).

Рівень поширеності та захворюваності на неспихотичні психічні розлади органічного походження у сільського населення України має помітні коливання в різних регіонах, що пов'язано з наявністю чинників ризику і соціально-демографічних показників, які відрізняються територіально.

Серед окремих адміністративних територій 2017 року найвищі показники захворюваності на органічні неспихотичні розлади серед сільського населення і далі реєструються у Київській (88,1), Сумській (63,9) та Житомирській (57,9 на 100 тис. сільського населення) областях.

Найнижчі показники захворюваності на неспихотичні психічні розлади органічного походження серед сільського населення спостерігались у Донецькій (16,7), Луганській (17,0) та Закарпатській (17,7 на 100 тис. сільського населення) областях.

У структурі розладів неспихотичного характеру 2017 року органічні неспихотичні психічні розлади становили найбільшу частку.

Серед адміністративних територій України спостерігалися коливання показника поширеності органічних неспихотичних розладів — від максимальних у Чернігівській (772,5), Івано-Франківській (525,6) та Сумській (510,0) областях до мінімальних у Вінницькій (241,1), Донецькій (224,8) та Рівненській (258,8 на 100 тис. сільського населення) областях.

З метою вивчення загальних тенденцій регіональних особливостей динаміки первинної та загальної захворюваності на органічні неспихотичні психічні розлади у сільського населення України адміністративно-територіальні одиниці України були поділені на такі регіони, а саме:

Західний регіон — Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області;

Центральний регіон — Київська, Житомирська, Хмельницька, Вінницька, Черкаська, Кіровоградська області;

Північно-Східний — Чернігівська, Сумська, Полтавська області;

Східний — Харківська, Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька області;

Південний — АР Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області.

Аналіз динаміки показників захворюваності на органічні неспихотичні розлади в регіонах серед сільського населення за період 2000—2017 роки показав, що захворюваність на неспихотичні психічні розлади органічного походження, виражена у відносних величинах, тобто в інтенсивних показниках, збільшилася у Центральному, Східному та Північно-Східному регіонах. У Західному та Південному регіонах спостерігалася тенденція до зниження зазначених показників (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка показників захворюваності на неспихотичні психічні розлади органічного походження у сільського населення України за 2000—2017 роки

Регіони	Абс.		Темп приросту, %	На 100 тис. сільського населення		Темп приросту, %
	2000	2017		2000	2017	
Західний	1579	1250	-20,84	30,96	26,59	-14,14
Центральний	1452	1723	+18,66	34,58	50,3	+45,46
Північно-Східний	500	508	+1,6	30,8	44,4	+44,16
Східний	548	514	-6,20	21,64	24,18	+11,74
Південний	737	393	-46,68	28,55	23,53	-17,58

Аналіз динаміки поширеності неспихотичних психічних розладів органічного походження у сільського населення України за період 2000—2017 роки свідчить, що показник поширеності, виражений в абсолютних величинах, підвищився тільки у Західному, Північно-Східному та Східному регіонах.

Проте зазначений показник, виражений у відносних величинах, збільшувався протягом усього досліджуваного періоду в усіх регіонах, а найбільше — у Північно-Східному та Східному (табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка показників поширеності неспихотичних психічних розладів органічного походження у сільського населення України за 2000—2017 роки

Регіони	Абс.		Темп приросту, %	На 100 тис. сільського населення		Темп приросту, %
	2000	2017		2000	2017	
Західний	14366	18736	+30,42	280,29	384,16	+37,06
Центральний	13970	13246	-5,18	338,92	396,92	+17,11
Північно-Східний	5835	6404	+9,75	345,7	537,87	+55,59
Східний	6545	6713	+2,57	250,0	343,56	+37,42
Південний	8112	6657	-17,94	315,8	401,73	+27,21

Проведений аналіз дозволив виявити основні особливості захворюваності на органічні непсихотичні розлади сільського населення України за період 2000—2017 роки.

1. Порівняно з 2000 роком на 3,36 % зменшилася абсолютна кількість вперше виявлених хворих на органічні непсихотичні розлади. Показник первинної захворюваності на органічні непсихотичні розлади сільського населення України за період 2000—2017 роки збільшився на 9,9 % (з 30,3 на 100 тис. сільського населення 2000 року до 33,3 на 100 тис. сільського населення 2017 року).

2. Порівняно з 2000 роком збільшилися як абсолютна кількість хворих, які звернулися за допомогою (на 5,86 %), так і показник загальної захворюваності (поширеності) непсихотичних психічних розладів органічного походження — з 306,5 до 392,9 на 100 тис. сільського населення (28,19 %).

3. Рівень захворюваності та поширеності непсихотичних психічних розладів органічного походження у сільського населення України має помітні коливання в різних регіонах, що пов'язано з наявністю чинників ризику і соціально-демографічних показників, які відрізняються територіально.

4. Виявлені регіональні особливості динаміки первинної та загальної захворюваності на органічні непсихотичні розлади у сільського населення України,

на які потрібно зважати під час розроблення організаційних заходів з оптимізації системи надання допомоги зазначеному контингенту хворих.

Список літератури

1. Доклад о состоянии здравоохранения в мире, 2001. Психическое здоровье: новое понимание, новая надежда. М. : Весь мир, 2002. 215 с. URL: <https://www.who.int/whr/previous/ru/>.
2. Европейская министерская конференция ВОЗ по системам здравоохранения: «Системы здравоохранения — здоровье — благосостояние», Таллинн, Эстония, 25—27 июня 2008 г. Отчет. 2009. 84 с. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/78951/E92150R.pdf?ua=1.
3. Стан психічного здоров'я населення та показники діяльності психіатричної та наркологічної служби в Україні : інформаційно-аналітичний огляд за 2014—2017 рр. X., 2019. 81 с.

Надійшла до редакції 16.10.2019 р.

ЗІНЧЕНКО Олена Миколаївна, кандидат медичних наук, позаштатний співробітник Державної установи «Інститут неврології, психіатрії та наркології Національної академії медичних наук України», м. Харків, Україна; e-mail: enz1@ukr.net
ZINCHENKO Olena, MD, PhD, Out-Staff Researcher of State Institution "Institute of Neurology, Psychiatry and Narcology of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine", Kharkiv, Ukraine; e-mail: enz1@ukr.net